

Ihmisoikeusliitto
15.09.2023

Sosiaali- ja terveysministeriö/ Lausuntopalvelu.fi

Asia: VN/22365/2023

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta

Yleistä:

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta. Hallituksen esitys koskee kuntoutusrahan vähimmäismääräntason laskua. Ihmisoikeusliitto ei kannata esityksen muutoksia.

Nuoren kuntoutusraha ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha ovat etuuksia, jotka on tarkoitettu turvaamaan hakijan toimeentulo kuntoutuspäätöksen ajalta. Kyseessä olevat etuudet ovat olleet korkeampitasoisia verrattuna muihin kuntoutusetuuksiin, koska ammatillinen kuntoutus on useimmissa tapauksissa pitkäkestoisempaa kuin muut kuntoutuksen muodot. Korkeampaa tasoa on lainsäädännössä perusteltu tuen saajien sitouttamisella ja motivoimisella suorittamaan kuntoutuspäätöksessä määritelty tutkinto, tai muu toimenpide loppuun saakka ja näin olleen edistämään omaa työelämää siirtymistensä.

Lakiesityksen keskeiset muutokset nykytilaan:

Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain mukaisten nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasoa lasketaan yhteneväiseksi sairauspäivärahan vähimmäismäärän kanssa. Tämän lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ansiotuloon perustuvaa kuntoutusrahan laskukaavaa yhtäläiseksi sairauspäivärahan laskukaavan kanssa.



Vaikutukset lainsäädännön kohteisiin:

Nuoren kuntoutusrahaa ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa saavien toimeentulon taso heikkenee sekä etuutta vähimmäismääräisenä saavien kohdalla että tuloihin perustuvan etuuden osalta. Koska tulotaso heikkenee, voi etuuden hakijalle muodostua oikeus ja tarve täydentää toimeentuloaan viimesijaisella sosiaaliturvalla, toimeentulotuella.

Lakiesityksen vaikutukset kohdistuisivat jo valmiiksi heikossa asemassa oleviin ihmisiin, joilla ei ole alentuneen toimintakyvyn, tai muun sairauden vuoksi mahdollisuutta osallistua täysimääräisesti työelämään. Nuorten kuntoutusrahan on todettu ehkäisevän nuorten syrjäytymistä, luoden etuutta saaville väyliä työelämään, sekä edistävän kiinnittymistä työelämään.

Ihmisoikeusliiton huomiot:

Hallituksen esitys vähentää heikossa asemassa olevien ihmisten käytettävissä olevan ensisijaisen sosiaaliturvan määrää ja lisää toimeentulotuen käyttöä. Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaaliturvan muoto, jonka edellytyksenä on se, ettei etuuden hakijalla ole riittävää toimeentuloa itsensä elättämiseen. Etuuden saadakseen hakijan on pitänyt hakea kaikki ensisijaiset sosiaaliturvaetuudet. Tämän lisäksi hakijalla ei voi olla myöskään omaisuutta, säästöjä tai merkittävää työtuloa. Hallituksen esitys uhkaa pudottaa kuntoutettavat henkilöt viimesijaisen toimeentuloturvan varaan, jonka varassa eläminen on erittäin byrokraattista ja arvaamatonta. Lisäksi toimeentulotuki on tasoltaan riittämätön, kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on Suomelle toistuvasti huomauttanut.

YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien (TSS) sopimuksen toimeenpanoa valvova TSS-komitea on muistuttanut sopimusvaltioita siitä, että leikkauksia tehtäessä on suojeltava erityisesti juuri haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumista.

Esityksessä ehdotetut muutokset voivat vaikuttaa kuntoutukseen osallistuvien toimeentuloon ja sen tasoon. Tämä saattaa aiheuttaa lisääntyneen tarpeen toimeentulotuen käytölle.

Ihmisoikeusvalvontaelimet ovat toistuvasti todenneet sen tason riittämättömäksi Suomen ratifioiminen ihmisoikeussopimusten valossa. Toimeentulotuki on erittäin byrokraattinen sosiaaliturvan muoto, joka ei auta yksilöä parantamaan omaa taloudellista tilannettaan, vaan päinvastoin lamauttaa.



Näiden seikkojen valossa Ihmisoikeusliitto muistuttaa, että valtion on suojeltava erityisesti juuri haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumista.

Ihmisoikeusliitto haluaa kiinnittää erityistä huomiota esityksen heikkoon perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin. Yksi viittaus YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja siihen, että lapsen oikeudet koskevat alle 18-vuotiaita, ei riitä esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinniksi. Perustuslain mukaan julkisen vallan velvollisuus on turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä velvoite ohjaa lainvalmistelua niin valmisteltavien esitysten sisällön kuin lainvalmisteluprosessinkin osalta. Myös perustuslakivaliokunta on korostanut tarvetta kiinnittää lainvalmistelussa huomiota sääntelyn vaikutuksiin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. (PeVL 22/2017 vp, PeVL 10/2015 vp, s. 3)

Esitettyjen muutosten vaikutuksista on tehtävä huolelliset perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnit, ml. lapsi-, sukupuoli- ja vammaisvaikutusten arvioinnit. Myös lausuttavana olevan esityksen ja muiden samaan aikaan valmistelussa olevien sosiaaliturvaa koskevien esitysten yhteisvaikutuksista on tehtävä huolelliset perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnit.

